

**X. ULUSLARARASI
YUNUS EMRE SEVGİ
BİLGİ ŞÖLENİ BİLDİRİLERİ
(06-08 MAYIS 2010)**

**Hazırlayan
Prof. Dr. Erdoğan BOZ**

ESKİŞEHİR, 2011

XIII. YY ANADOLUSUNDA YUNUS EMRE’NİN BİRLEŞTİRİCİ MİSYONU

Yrd. Doç.Dr. Sema ALTUNAN*

Yunus’un herkesi, tüm insanlığı kucaklayan dünya görüşü, onun çeşitli kesimlerce benimsenmesine ve sahiplenilmesine yol açtı. İdeolojilerine tarihsel dayanak arayan farklı çevrelerin dünya görüşlerinin temelini, Yunus’un felsefesinin belirli özellikleri seçilerek yerleştirildi.

Aslına bakılırsa Yunus bir bakıma XIII. yy’da olduğu gibi XX. yy’da da farklı çevreleri kendi görüşleri etrafında birleştirmiş oldu. Kimi Yunus’un tüm insanlığı kucaklayan sevgisini hümanizm ile ilişkilendirerek “Hümanist Yunus”tan söz etti, kimi şairliğinden, kimi halkın içinden çıkan Yunus’un halkçılığından, milliyetçiliğinden, kimi de islamcılığından (mutasavvıflığından) söz ettiler¹. Bu da gösteriyor ki aslında Yunus bütün çevrelere hitap edebilecek bir potansiyele sahip bulunuyordu. Herkesi kucaklıyordu. Yunus’un bu çok yönlü kimliği, onun geniş ve birbirinden farklı çevrelerce kabul görmesine neden oldu. Bilerek ve istenerek Yunus’un söylemlerinden bazıları öne çıkarıldı ve kullanıldı. Bu noktada bir araya gelmesi mümkün olmayan çevreler ve görüşler Yunus’un felsefesinde buluştular. Bu da bize Yunus’un birleştirici misyonunu halen sürdürdüğünü gösterir, her ne kadar birbirinden farklı Yunuslar ortaya çıkarılmış olsa da!

* Anadolu Üniversitesi

¹ Bu konuyla ilgili bkz: Ahmet Yaşar Ocak, “Türkiye’de Yunus Emre araştırmaları üzerine genel bir değerlendirme ve Yunus Emre problemi”, **Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Yunus Emre Semineri, 4-5 Aralık, 1990**, Ankara, 1991, s.29-33; Ocak, “Türkiye’de Kültürel-İdeolojik Eğilimler ve Bir XIII-XIV.Yüzyıl Türk Halk Sufisi Olarak Yunus Emre’nin Kimliği”, **Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri, (Ankara, 7-10 Ekim, 1991)**, Ankara, 1995, s.81; Mustafa İsen, “Yunus’un Çağdaş Yorumcuları”, **Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri, (Ankara, 7-10 Ekim, 1991)**, Ankara, 1995, s.163.

Yunus'un fikirlerini anlayabilmek için yaşadığı çevrenin sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi koşullarının bilinmesi gereklidir. Çünkü onun fikirlerini şekillendiren içinde bulunduğu çevredir. O siyasal yapıdaki çekişmelerden uzak duruşu, taraf olmayışı buna karşılık halktan yana oluşu ve halka yönelik söylemleriyle halk üzerinde birleştirici, bütünleyici misyonu ile öne çıkmış ve bir halk sufisi kimliği kazanmıştır. O halde onun fikirlerini şekillendiren de XIII. yy sufi kültürü olmuştur. Bu bağlamda Yunus Emre'nin tasavvufi fikirleri üzerinde Melâmeti-Kalenderi anlayışının etkisi görülür.

Eski Horasan bölgesinde IX. yy'dan itibaren gelişen ve orta tabaka tarafından benimsenen Melametilik bir sufi mektebi olarak karşımıza çıkmaktadır².

Bu sufi mektebi XII. yy'dan itibaren Anadolu'da dahil olmak üzere bütün ortadoğuda halk sufiliğine damgasını vurmuştur³.

Moğol istilası nedeniyle Anadolu'ya yönelen göçlerle⁴ farklı etnik ve kültürel kökenli sufiler Anadolunun tasavvuf kültürünü renklendirip zenginleştirdiler. XIII. yy başlarında Sünni eğilimli tarikat mensuplarının (Kübreviyye ve Suhreverdiyye) yanında Yeseviyye, Vefaiyye ve Haydariye gibi kalenderi sufiliği ile ilişkili heterodoks zümreler de Anadolu'ya geldiler⁵.

² Ahmet Yaşar Ocak, **Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sufilik: Kalenderiler (XIV-XVII. Yüzyıllar)**, Ankara, 1999, s.11-15.

³ Ahmet Yaşar Ocak, "Türkiye'de Kültürel-İdeolojik Eğilimler Ve Bir XIII-XIV. Yüzyıl Türk Halk Sufisi Olarak Yunus Emre'nin Kimliği", **Uluslararası Yunus Emre Sempozyumu Bildirileri (Ankara, 7-10 Ekim 1991)**, Ankara, 1995, s.84.

⁴ Harezmi, Horasan, Azerbaycan üzerinden Suriye, Irak, Mısır ve Anadolu'ya gelen derviş göçleri ve bunların anadoludaki etkileriyle ilgili bkz. Fuad Köprülü, **İlk Mutasavvıflar**, ;"Anadoluda İslamiyet", **DEFM**,4(1338), s.297 v.d.

⁵ Ocak, **Kalenderiler**, s.57.

Öte yandan Yunus'un bizzat şiirlerinde belirttiği⁶ ve bazı birinci el kaynaklarda⁷ yer alan tarikat silsilesine bakılırsa Tapduk Baba'dan Barak Baba'ya ve Sarı Saltık'a ulaşan bir kalenteri zinciri dikkat çeker. O halde Yunus'un tasavvufi kimliğinin oluşmasında bu sufi mektebinin etkisi göz ardı edilmemelidir⁸.

Melametiliğin temel özelliği, yalnızca ibadetten ibaret olan bir İslam anlayışının yerini Allah'a derinden bir aşkla bağlanma anlayışının almış olmasıdır. Cehennem korkusu ve cennet özlemiyle yapılan nafile ibadet yerine; Allah aşkını içinde duymayı, yaşamayı ve her şeyde O'nu görebilmeyi hedefler. Her anını O'nunla yaşar, O'nunla tamam olur; birliğe erer, Bir'e ulaşır. Bu nedenle de zühdi tasavvufu reddettiği gibi insanı ilahi aşkın doyumuna ulaştırmayan kuru ilmi de küçümser⁹. Hatta bu anlayış nedeniyle medrese çevrelerince de eleştirilmiştir.

Nitekim Melameti mektebinde "eşref-i mahluk" olarak görülen insanın Allah'a ulaşması yalnızca onun sevgisini içinde duyup büyük bir aşkla yönelmesi, bunu da maddi isteklerden ve dünyadan geçerek yapması gereklidir. Çünkü insanın ancak böyle mutluluğa erişebileceğine inanılır. Yunus'un şiirlerinde de hâkim olan anlayış budur. Ayrıca onun melamet terimini şiirlerinde açıkça kullandığı da görülür¹⁰:

"Girçek sana aşıkısam arlanmaklık nemdür bentüm
Şükrane canımı virem melamet tonın giyem"

"Hele biz işbu yola gelmedük riyayıla
Bu melametlik tonın bizümle geyen gelsin"

⁶ "Yunus'a Tabduk'dan oldı hem Barak'tan Saltık'a

Bu nasib çün çuş kıldı ben nice pinhan olam"

Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, **Yunus Emre ve Tasavvuf**, İstanbul, 1992, s.17.

⁷ Aşıkpaşazade, **Aşıkpaşazade Tarihi**, nşr. Ali Bey, İstanbul, 1332, s.199v.d.; Mecdi, **Terceme-i Şakayıkü'n-Nu'maniyye**, İstanbul, 1269, s.78.

⁸ Ocak, **Kalenderiler**, s.69.

⁹ Ocak, **Kalenderiler**, s.20,21,72,73.

¹⁰ Yunus Emre, **Risalat al-Nushiyya ve Divan**, nşr. Abdülbaki Gölpınarlı, İstanbul, 1965, s.176,192.

Yunus'un bu temel kimliğini (halk sufiliği) belirledikten sonra onun diğer özelliklerinin de (şairliği, dılcılığı, milliyetçiliği, hümanistliği...) bu kimlik tarafından beslendiği görülür. Her şeyden önce şu gerçeğin bilinmesi gerekir ki Yunus, yalnızca şiir yazmak için şiir yazmamıştır. Nasıl ki düşüncelerini şekillendiren yaşadığı çevreyse, şiirleriyle de o çevre içinde yaşayan halka ulaşmaya çalışmış ve halkın dilinden yazmıştır. Şiir onun için amaç değildir, fikirlerini aktarmak ve paylaşmak için kullandığı bir araçtır sadece. Şiir söylemek onun için halka ulaşmanın bir yolu olmuştur. Bu nedenle de Yunus'un halkın dilinden, halka söylediği şiirleri halk tarafından hemen kabul gördü, benimsendi ve nesiller boyunca söylene geldi, yaşatıldı. Böylece Yunus yalın, duru ve bir o kadar ustaca yazılmış şiirleriyle vermek istediği mesajları çağlar ötesine ulaştırmayı başardı.

Yunus'un fikirlerinin oluşumunda XIII.yy Anadolusunun siyasi ve sosyal yapısının da etkisi büyük olmuş, üzerinde derin izler bırakmış ve şiirlerine de yansımıştır.

Peki Yunus'u "Yunus" yapan özellikler nelerdir?

Yunus'un yaşadığı kabul edilen çağ XIII. yüzyılın ikinci yarısı ile XIV. yüzyılın başlarıdır. XIII. yy Anadolusunun ilk yarısı ile ikinci yarısı birbirinden tamamen farklı bir görünüm sergiler. Bu yüzyılın ilk yarısında özellikle Alaeddin Keykubat Döneminde (1220-1237) Anadolu her bakımdan bir refah dönemi yaşar. Bu dönem Anadolu Selçuklu Devletinin en parlak devrini oluşturur. Şehirlerin, kasabaların büyüdüğü ve yeni yerleşim yerlerinin kurulduğu bu dönemde sosyal yapıyı oluşturan unsurlar arasında da tam bir uyum bulunmaktadır. Göçerler, köylüler ve şehirliler birbirlerini tamamlayan ilişkiler bütünü içinde mutlu ve uyumlu bir şekilde yaşamlarını sürdürüyorlardı.

Ancak Yakınoğu'da başlayan Moğol istilasıyla birlikte çok sayıda göçmen canlarını kurtarabilmek için Moğolların

önünden kaçarak Anadolu'ya geldi. Artan nüfusu iskân konusunda devlet sıkıntıya düştü¹¹. Yerleşik hayata geçmiş olanlar arazilerini yeni gelenlerle paylaşmak istemedikleri gibi yeni gelenler de konar-göçer yaşam biçimlerini sürdürmek ve otorite altına girmek istemiyorlardı. Yerleşiklerle göçebeler arasındaki geçimsizlik, genel bir hoşnutsuzluğa yol açtı.

Öte yandan Moğol istilasıyla yurtlarından kopup gelen bu göçmenler canlarını kurtarma telaşındaydılar ve her şeylerini bırakıp Anadolu'ya öyle geldiler. Anadolu'yu gelebilecekleri son yurt olarak görüyorlardı. Hiçbir maddi varlığa sahip olmayan bu konar-göçer Türmen grupları Anadolu'daki sosyal yapıyı da olumsuz etkilediler¹². Anadolu'daki şehirlerde refah içinde yaşayan halk ile bu yeni gelenler arasında ekonomik ve sosyal açıdan büyük bir uçurum oluştu. Maddi yoksunluk içindeki Türkmen grupları bu eksikliklerini manevi yönden giderme eğilimi içine girdiler ve bir kurtarıcı aramaya başladılar. İşte Babailer İsyanı¹³ böyle bir ortamda patlak verdi. İsyanın yarattığı olumsuz hava Moğollarla yapılan Köseadağ Savaşı sonrası daha da arttı¹⁴.

1243 Köseadağ yenilgisinden sonra Anadolu Moğol tahakkümü altına girdi. XIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Moğol baskısı giderek arttı. Geniş yetkilere sahip olan Moğol askeri valileri Anadolu'yu fiilen yönetmeye başladılar¹⁵.

Selçuklu ordusunun dağılmasıyla Uc'larda bulunan Türkmen boyları kendi askeri güçleri ile mücadeleye başladılar. Moğollara karşı ve Moğol etkisindeki Selçuklu yönetimine karşı ardı ardına isyan girişiminde bulundular. Anadolu'nun hemen her

¹¹ Osman Turan, *Selçuklular ve İslamiyet*, İstanbul, 1971, s.89v.d.

¹² Mustafa Akdağ, *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi*, 1(1243-1453), İstanbul, 1995, s.26.

¹³ İsyan için bkz. Ahmet Yaşar Ocak, *Babailer İsyanı Aleviliğin Tarihsel Altyapısı Yahut Anadolu'da İslam-Türk Heterodoksisinin Teşekkülü*, İstanbul, 1996, s.37-51.

¹⁴ Köseadağ Savaşı için bkz. Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk İslam Medeniyeti*, İstanbul, 1998.

¹⁵ Akdağ, s.91.

yerinde Moğollara itaat etmeyen yerel otoriteler ortaya çıktı¹⁶. Türkmen boylarının bu isyanları Moğollarca kanlı bir şekilde bastırılırken Anadolu'da güvenlik tamamen ortadan kalktı. Siyasi çekişmeler, iktidar mücadeleleri Anadolu'yu can pazarına çevirdi. Moğol genel valilerinin tutumu, artan vergiler, (Anadolu'yu ve) Anadolu halkını her geçen gün biraz daha fakirleştirdi. Şehir ve köy hayatı bütün bu gelişmelerden olumsuz etkilendi ve geriledi. Anadolu Selçuklu yönetimi çöküş sürecine girdi.

Devlet otoritesinin olmadığı böyle bir ortamda can güvenliği de kalmamıştı. Siyasi iktidarın parçalanması ile Türkmen Beyliklerinin her birinin bağımsız hareket ettikleri ve varolma mücadelesi içine girdikleri bir dönem yaşandı. Birlik ve bütünlük bozuldu. Kısaca XIII.yy Anadolu'sunun genel görüntüsü Moğol istilası sonrası böyleydi.

İşte Yunus böyle bir ortamda birlik, beraberlik ve dirlik, düzenlik özlemini şiirlerinde dillendirdi. Halkın dileklerine tercüman oldu, umut oldu. Şiirlerinde verdiği mesaj dilden dile aktarılarak yaşatıldı ve hiç unutulmadı. Halkın yıkılan maneviyatını güçlendirerek, birlik ve dayanışma içinde direnmelerini sağladı.

O, devletin içinde bulunduğu siyasi mücadelelere, kavgalara, iktidar çekişmelerine taraf olmadı. Maddi şeylerin geçiciliğine dikkat çekerek, insanları yaratılış gayelerine uygun yaşamaya davet etti. Ayrılığa, ikiliğe son verip birliğe çağırırdı. O dönemde en çok ihtiyaç duyulan da birlik olma, birleşme isteğiydi. Yunus şiirlerinde bu ihtiyacı dillendirdi.

Yunus'un şiirlerinde öne çıkan bir olma hedefi, şüphesiz Allah'a ulaşma özlemini ifade ettiği kadar sosyal birlik anlayışını da ifade eder. Siyasi ayrılıkları sonlandırma, sosyal yaşamda birlik olma ve nihayet "Bir"e ulaşma hedefi birbirini tamamlar.

¹⁶ Akdağ, s.92.

Yunus XIII. yy Anadolu halkının gönül tercümanı olmuş, yaşanan acılara ortak olarak sıkıntıların geçici olduğunu ve sabırla aşılabileceğini bunun da ancak ikiliği terk edip birlikte buluşma ile mümkün olabileceğini öğütlemiştir. XIII. yy Anadolu halkını bu söylemleriyle manevi doyuma ulaştırdığı gibi, çağlar ötesine de ulaşmayı başarmıştır.

Nitekim Yunus'un birlik çağrıları ifadesini buldu ve uc Türkmen boylarından Osmanlılar bu birlik anlayışını siyasi yapıda gerçekleştirmeyi başardılar. Bu bağlamda Türkmenler arasında birliğin sağlanmasında Yunus'un ayrı bir yeri ve önemi olmuştur. Nitekim Yunus'un Eskişehir civarında yaşadığı kabul edilirse; Osmanlıların da bir Uc Beyliğinden büyük bir devlet kurmalarının altında yatan manevi harçta Yunus'un da payının olduğu gerçeği unutulmamalıdır.

Dolayısıyla Osmanlı Devletinin kuruluşunda önemli bir rolü olan Abdalan_ı Rum¹⁷,un kaynağını da Selçukluların son dönemlerinde etkili olan işte bu kalenderi zümrelerinin¹⁸ oluşturduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Ayrıca üzerinde durulması gereken bir diğer konu da Yunus'un birleştirici misyonu ile bütün insanlığı kucaklayan sevgi ve hoşgörü felsefesinin hümanist anlayışla ilişkilendirilmesidir. Burada biraz durup "hümanizm" kavramının tarihsel gerçeğini ve neyi ifade ettiğini açıklamak; ne zaman, nerede ve hangi koşullarda ortaya çıktığını anlamaya çalışmak gerekmektedir.

Aslında "hümanizm" kavramı Yunus'un yaşadığı çağdan yaklaşık 300 yıl sonra Batı Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Bireyi temel alan bir düşünce akımıdır ve Rönesans döneminin ideolojisini oluşturur. XV-XVI. yy.'larda İtalya'da ortaya çıkan bu yeni düşünce akımı, buradan diğer batı Avrupa ülkelerine de yayılmıştır. Bu yüzyıllarda Avrupa'nın batısı hızlı bir dönüşüm

¹⁷ Fuad Köprülü, **Osmanlı Devletinin Kuruluşu**, Ankara, 1988, s.94-102.

¹⁸ Ocak, **Kalenderiler**, s.70.

yaşamaktadır¹⁹. Ortaçağdan, Yeniçağa geçilmiş; feodal toplum yapısı çözümlenerek, ekonomik ve sosyal yapıda kapitalist unsurlar kendini göstermeye başlamıştır. Dolayısıyla feodal dönemin ideolojisi olan Katoliklik yerini Hümamizm Akımına bırakacaktır. Latince bir kelime olan hümanismus'dan gelen bu öğretinin kelime anlamı “insancı” başka bir deyişle “bireyci” demektir, yani günümüzde insan sevgisi anlamını yükleyerek kullandığımız “insancılık” ile hümanizmin gerçek anlamı olan “insancılık” birbirinden farklı kavramlardır. İlki insan sevgisini yani insanların bir diğerine olan sevgisini ve birliği, bütünlüğü ifade ederken, diğeri insanı tek başına öne çıkarır, bireyciliği savunur. Aklı esas alır. Oysa sevgi akıl ile olmaz. Dolayısıyla ortaya çıkışı itibariyle hümanizm, insanın insana olan sevgisini ifade etmekten çok insanı birey olarak öne çıkararak ve bağımsızlığını savunan bir düşünce akımıdır. Hatta bağımsız olma ideali, bu yeni felsefede öyle boyutlara vardırılmıştır ki insanın her türlü, iç ve dış etkiden kurtulması hedeflenmiştir. Irk, kavim, lonca hatta aile bağlarından bile kurtulan bağımsız ve özgür bir insan modelidir arzulanan. Bu yeni insan, evrene de ortak bir görüşle değil, bireysel olarak ve şüphe ile yaklaşacak bunu yaparken de akli rehber edinecektir. Hümanizm akımı evrenin merkezine bireyi koyacaktır. İnsan bu dönemde her şeyin ölçütü olacaktır, adeta tanrının yerini insan alacaktır. İnancın insanın yerine düşünen, sorgulayan, şüphe duyan bir insan geçecektir. İnancın yerini de akıl almaya başlayacak ve akla uymayan her şeye şüpheyile yaklaşma eğilimi doğacaktır. Bu durumu iki açıdan açıklayabiliriz: ilki, yapının değişmesiyle ideolojinin de değişme zorunluluğu; ikincisi ise değişen yeni yapının ihtiyaçlarına cevap verebilmesidir.

İlki, tarihsel süreç içerisindeki şu gerçekliği ifade eder. Her ideoloji kendi toplumsal koşulları içinde şekillenir. Bu

¹⁹ Bu dönüşüm ile ilgili bkz: Server Tanilli, *Yüzyılların Gerçeği ve Mirası, XVI ve XVII. Yüzyıllar*, III, İstanbul, 1990; Tanilli, *Uygurluk Tarihi*, İstanbul, 2004, s. 79-81; Alaeddin Şenel, *Siyasal Düşünceler Tarihi, Tarih Öncesinde İlkçağda Ortaçağda ve Yeniçağda Toplum ve Siyasal Düşünüş*, Ankara, 1996, s. 275-286; Sema Altun, “Yeniçağda Avrupa (15-17. Yüzyıl)”, *Uygurluk Tarihi*, Eskişehir, 2007, s. 265-282.

durumda feodal ideoloji, feodal toplum yapısının ideolojisiydi. XV. yy ise yeni egemen sınıf olan burjuvazinin yükselişe geçtiği ve kendisini daha da geliştirecek bir dünya görüşü yaratma çabası içine girecektir. Böylece ekonomik ve toplumsal yapıda meydana gelen bu değişim düşünce yapısında da yeni bir felsefe ile desteklendi: Hümanizm Akımı. Bu yeni akım değişen yapının ihtiyaçlarına cevap verdiği için antik dönem felsefesini, insan anlayışını örnek aldı.

Yükselen sınıf egemenliğini kurabilmek ve kendini sınırlayan engelleri yıkabilmek için dindışı her yeni düşüncüyü, öğretiyi, felsefeyi destekledi. Sonuçta hümanizm bu koşullar altında şekillenen bir düşünce akımı oldu. Rönesans'ın ideolojisini oluşturdu. Rönesans sanatının gerçekçi, canlı ve insan merkezli olması da temelde bu ihtiyaca cevap veriyordu. İlk portreler bu dönemde yapıldı, klasik Rönesans sanatına güçlü, kahraman insan modeli damgasını vurdu. Bu durum aslında değişen ekonomik, sosyal ve siyasal ilişkilerin üst yapıyı etkileyerek ideolojiyi şekillendirmesinden ve bütün bunların sanata yansımından başka bir şey değildi.

O halde ortaya çıkan yeni öğretinin temelinde bu tarihsel koşullar yatmaktadır. Bunların bilinmesi ve her öğretinin kendi tarihsel koşulları içinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Düşünce akımlarını doğuran ekonomik, sosyal ve siyasal yapıda yaşanan değişimlerdir. Her düşünsel devrimin temelinde bir ekonomik ve toplumsal dönüşümün yattığı unutulmamalıdır. Ve değişen yapı içinde ortaya çıkan yeni egemen sınıfın kendi ideolojisini yaratma gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Yunus Emre'nin bütün insanlığı kuşatan öğretisine gelecek olursak, bu öğretinin merkezine "sevgi"nin yerleştiğini görürüz. Gerçek anlamda "insan sevgisi" Yunus'un felsefesinin esasını oluşturur.

"Gelin tanış olalım
İşi kolay kılalım.
Sevelim sevilelim
Dünya kimseye kalmaz" !

“Bu dünyaya kalmayalum, fanidir aldanmayalum
Bir iken ayrılmayalım, gel dosta gidelim gönül”

diyerek yüzyıllar öncesinden seslenen Yunus’un “insan sevgisi”ni, XV. yy’ın ikinci yarısından itibaren Batı Avrupa’da ortaya çıkan kapitalist ekonominin egemen sınıfı olan ve temel hedefi daha fazla kazanarak dünyaya hakim olmak olan burjuvazinin (nitekim coğrafi keşifler sonucu başlayan sömürgecilik yarışı da bunu göstermektedir) dünya görüşü olan hümanizmin insan merkezli düşünce akımıyla ilişkilendirmek ne kadar doğru olur?

Yunus’un felsefesiyle ilgili eğer bir hümanizmden söz edilecekse bu da bir yaratıcıyı aşkla sevmekten kaynaklanan bir sufi hümanizmi olabilir²⁰. Yoksa tanrısız, dinler üstü bir hümanizm anlayışının Yunus’un felsefesiyle hiçbir ilişkisi yoktur.

Yunus’un öğretilerinde insanın bir değerine olan sevgisi birleştirici ve bütünleştirici bir işlev yüklenirken; hümanizm öğretisinde insanın kendini öne çıkarma, kimseye benzememe, her türlü bağdan kurtulma ve tam anlamıyla bireysel olma hedefi birbiriyle çelişir. Burada “ben merkezli” bir yapı karşımıza çıkarken; Yunus’ta Allah aşkıyla kendi benliğinden geçme ve tüm yaratılanları “Allah için sevmek” anlayışı hakimdir. Bu sevgi sınırsız ve sonsuzdur. Sadece insanın, insana olan sevgisini de ifade etmez; aynı zamanda insanın tüm yaratılmışlara olan sevgisini kapsar. Bu da birliğe varır. Paylaşımın, dayanışmanın esas olduğu bu öğretilerde yaratılmışı Yaradan’dan ötürü sevmek ve hoşgörme anlayışı öne çıkar. Dolayısıyla da merkezde Yaradan’a olan inanç ve sevgi yer alır.

“Hak nazar kıldığı cana
Bir göz ile bakmak gerek”

²⁰ Yunus’taki ilahi cezbe ve aşka dayalı sufi hümanizminin temelinde Melameti-Kalenderi sufi anlayışı yer alır. Bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, *Melamilik ve Melamiler*, İstanbul, 1931, s.3-26.

“ Cümle yaratılmışa bir göz ile bakmayan
Şer’in evliyasıysa hakikatte asidir”

“ Hakkı gerçek sevenlere cümle alem kardeş gelir”

Kısaca Yunus’un sevgi dolu kanatlarının altına girmeyen
yoktur.

İnsan sevgisi Yunus’da öyle güzel ifadesini bulur ki Yaradan’ın
halifesi olan insana verilen değer;

“Gönül Çalab’ın tahtı
Gönüle Çalab bahtı
İki cihan bedbahtı
Kim gönül yıkar ise”

sözüyle çok net bir şekilde kendini gösterir.

Görüldüğü gibi insan yüreğinin hassasiyetine vurgu
yapılarak gönlün yüceliğine dikkat çekilmektedir. Bir kerecik
gönül yıkanın aldığı abdestin gerçek manasından uzaklaşıp el-
yüz yıkamaktan öteye geçemeyeceği gibi kıldığı namazı da
namaz olmaktan çıkacaktır Yunus’a göre. Onun bütün amacı
“dost durağı” dediği gönlü kırmaktan kaçınmak ve gönüller
yapmaktır. Bu gerçeği şu dörtlüğüyle ne güzel anlatır koca
Yunus:

“Ben gelmedim davi için
Benim işim sevi için
Dostun evi gönüllerdir.
Gönüller yapmaya geldim”